

Şûle Yayınları: 19
Kaynak Eserler Dizisi: 1

Genel Yayın Yönetmeni
A. Ali Ural

Yayın Danışmanları
Doç. Dr. Ethem Cebecioğlu
Doç. Dr. H. Kamil Yılmaz
Doç. Dr. İsmail Hakkı Ünal
Dr. Ahmed Nedim Serinsu

Dizgi
Çiğdem Taşçı

Redaksiyon ve Tashih
Tarkan Kaba

Kapak
Ramazan Erkut

Montaj
Hasan Kurt

Baskı
Zafer Matbaası

Cilt
Karacalar Ciltevi

ISBN
975-7796-16-6

Şûle Yayınları
Piyerloti Cad. Dostlukyurdu Sk. Yeşil Apt. No: 1/3
Çemberlitaş-İSTANBUL
Tel: 516 82 93-638 32 91 Fax: 516 23 36

SAHABE'DEN
GÜNÜMÜZE
ALLAH
DOSTLARI

9

DOKUZUNCU CİLD TELİF HEYETİ

Prof. Dr. Mustafa KARA
Doç. Dr. H. Kamil YILMAZ
Doç. Dr. Mehmet AKKUŞ
Doç. Dr. Mustafa UZUN
Dr. Ahmet Nedim SERİNSU
M. Serhan TAYŞI
Hamdi TEKELİ
Ömer YILDIZ
Zülfikar GÜNGÖR
Yunus AYTEN

Prof. Dr. Mustafa TAHRALI
Doç. Dr. Ali YILMAZ
Doç. Dr. İrfan GÜNDÜZ
Doç. Dr. Yakup ÇİÇEK
Nihat AZAMAT
Nurettin ALBAYRAK
Enbiya YILDIRIM
Bilal KEMİKLİ
İbrahim BAZ
Said AYKUT

başlar. O münâcât aynen şöyledir:

"İlâhî! Hamdini sözüme sertâc ettim. Zikrimi kalbime mi'râc ettim. Kitâbını kendime minhâc ettim. Ben yoktum var ettin, varlığundan haberdâr ettin, aşkınla gönlümü bîkarâr ettin. İnâyetine sığındım lutfuna geldim, kulluk edemedim afvine geldim. Şaşırtma beni, doğruyu söylet, neş'eni duyur, hakikati öğret. Sen duyuramazsan ben duyamam, sen söyletmezsen ben söyleyemem, sen sevdirmezsen ben sevemem. Sevdirdi bize hep sevdiklerini, yerdirdi bize hep yerdiklerini, yâr et bize erdirdiklerini. Sevdin habîbini, kâinâta sevdirdin, sevdin de hil'at-i risâleti giydirdin, Makâm-ı İbrâhim'den Makâm-ı Mahmûd'a erdirdin. Server-i asfiyâ kıldın, hâtem-i enbiyâ kıldın, Muhammed Mustafâ kıldın; salât ü selâm, tahîyyet ü ikrâm, her türlü ihtirâm ona, onun âl ü ashâb u etbâina yâ Rab!"

KAYNAKLAR: Aydın, Prof. Dr. Hüseyin, "Bir mütefekkir olarak M. Hamdi Yazır", Elmalılı M. Hamdi Yazır Sempozyumu, 4-6 Eylül 1991, Elmalı, Türkiye Diyânet Vakfı Yayını, s. 260-264; Aydın, Prof. Dr. Mehmet S., "Elmalı'da Teceddüd' Fikri", Elmalılı M. Hamdi Yazır Sempozyumu, s. 299-305; Beyânü'l-Hak Mecmuası, s. 18-19, Muharrem 1327, s. 399-404; Bolay, Prof. Dr. S. Hayri, "Bir Filozof Müfessir M. Hamdi Yazır", Elmalılı M. Hamdi Yazır Sempozyumu, s. 125-139; Macit, Muhsin, "Elmalılı H. Yazır'ın Bir Gazeli Etrafında", Elmalılı M. Hamdi Yazır Sempozyumu, s. 331-334; Paksüt, Dr. Fatma, "Merhum Dayım Hamdi Yazır", Elmalılı M. Hamdi Yazır Sempozyumu, s. 2-24; Yazır, M. Hamdi, *Hak Dini Kur'an Dili*.

Doç. Dr. ALİ YILMAZ

SEYYİD ABDULHAKİM ARVASÎ (R.H)

(ö. 1362/1943)

En genel manada "Kur'an ahlâkıyla ahlaklanmak" diyebileceğimiz tasavvuf; insanların özüyle sözünün bir, kalbi ve kalbiyle Allah'a tam kul olma uğraşının yoludur. Bu mânâ yolunun bir de önderleri vardır ki, onlar Allah dostlarıdır.

Onlar madde ile mânâ, duygu ile davranış arasında ahenk kurmuş, bütünlüğe ulaşmış ve hakikî mânâda tevhidi gerçekleştirmiş olan âbide şahsiyetlerdir. İşte bu âbide şahsiyetlerden bir

tanesi de son yüzyılımızın büyük âlimlerinden ve Nâkşi-Hâlidî şeyhlerinden birisi olan **es-Seyyid Abdulhakim Arvâsî** hazretleridir.

Yaşadığı Dönem

Abdulhakim Efendi 1865 (h. 1281) yılında Van'ın Başkale kazasında dünyaya gelmiştir. O'nun hayatı hakkında bilgi vermeden önce yaşamış olduğu dönemi (1865-1943) kısaca tanıyalım:

Abdulhakim Arvâsî hazretleri üç siyasî devri yaşamış ve her insan gibi o da bu dönemlerin olumlu ve olumsuz etkileri altında kalmıştır. Bu dönemler; İmparatorluk dönemi, Meşrutiyet dönemi ve Cumhuriyet dönemidir.

II. Abdulhamid; iktidarı döneminde, son dönemlerini yaşayan Osmanlı İmparatorluğu'nu toparlayabilmek için tarikat şeyhleriyle işbirliği yaparak pan-islâmist bir siyaset güderken ittihatçılar da özellikle **II. Abdulhamid**'in dışladığı şeyh efendilerle irtibat kurmuşlardı. Cumhuriyetin kuruluş yıllarında özellikle Kurtuluş Savaşı'nda zaten vatan savunması için bütün müridanıyla cihad eden tekkelerle **Mustafa Kemal** de benzeri bir siyaset gütmüş ve bazı şeyh efendilerin nüfuzlarından istifade etmiştir.

T.B.M.M.'nin ilk açılışında **Hacı Bayram Veli**'nin türbesinde şeyh efendilerin duaları duyulurken, 1925 yılına gelindiğinde siyasi otoritenin tavrı aniden değişmiş ve tekkeler kapatılmıştır. 1925 ile 1950 yılları arasında tekkelerin kapatılması, faaliyetlerine devam edenlerin ise gözaltından idama kadar çeşitli şekillerde cezalandırılması ile bazı tarikat kolları tamamen yok olmuştur. Bazı tarikat kolları ise bütün olumsuzluklara rağmen faaliyetlerini devam ettirmişlerdir. Ancak tekkesi olmadığı (kapatıldığı) için şeyh efendiler genelde imam veya vaiz olarak görevlerini çeşitli camilerde "*sohbet*" yoluyla devam ettirmişlerdir. **Abdulhakim Efendi** de bu dönemde başta Beyazıt Camii olmak üzere İstanbul'un çeşitli semtlerinde ilerlemiş yaşına rağmen yılmadan sohbetlerine devam etmiştir.

Abdulhakim Arvâsî hazretlerinin tekkelerin kapatılmasına tepki olarak söyledikleri "*Hükümet tekkeleri kapatmadı, onlar zaten kendi kendilerini kapatmışlardı. Hükümet boş mekanları kapattı*" sözleri bize hem o dönemin tekkeleri hakkında bilgi verirken hem de somut mekanların kapatılması ile gönülden gönüle giden sevginin ve bağın hiçbir zaman engellenemeyeceğine işaret

etmektedir.

İsim, Doğum Yeri ve Doğum Tarihleri

1865 (h. 1281) yılında vaktiyle Hakkari'ye bağlı olan ancak şimdi Van'a bağlı olan Başkale kazasında dünyaya gelmiştir. İsimlerinin "*Abdulahkim*" olmasının sebebi ise babası **Seyyid Mustafa Efendi'nin** Hindistanlı büyük âlim **Abdulahkim Siyalkutiye** (m. 1654) karşı olan sevgisi ve oğlunun da O'nun gibi zâhirî ve bâtinî ilimlerde üstad ve hikmet sahibi olmasını istemesidir. Ayrıca doğum günlerinde **Abdulahkim Efendi'nin** şeyhinin şeyhi olan **Seyyid Taha Efendi'nin** küçük birâderi olan **Seyyid Abdulahkim'in** misafir olarak evlerinde bulunması da bu ismi almalarında etkili olmuştur. **Abdulahkim Arvâsî** hazretleri lakab olarak Keremli pirlerin nazarlarına görünen manasına gelen "*Manzur-i nazar-ı pîran-ı kirâm*" terkiibini kullanmıştır.

Ailesi ve Soyu

Abdulahkim Arvasî hazretleri, **Abdulkadir Geylânî** hazretlerinin torununun en büyük halifesi olan **Şeyh Kasım-ı Bağdâdî'ya** bağlı **Arvasî** ailesindedir. Soyu **H. Ali'ye** dayanır. Babası **Seyyid Mustafa Efendi** olup **Seyyid Taha-i Hakkari'nin** oğlu **Seyyid Ubeydullah'ın** halifesidir.

Seyyid Mustafa Efendi'nin dokuz oğlu ve iki kızı vardı. Bunların en büyüğü **Abdulahkim Efendi** olup aynı zamanda en son vefat eden de o olmuştur. **Abdulahkim Efendi'nin** ise **Esmâ** ve **Aişe** hanımlardan beş çocuğu olmuştur. Bunlardan **Ahmet Enver**, hicret esnasında Eskişehir'de vefat etmiştir. **Ahmet Neyyir Mekki**, Üsküdar ve Kadıköy müftülükleri yapmıştır. 1967'de vefat etmiştir. Mezarı Bağlum köyündedir. **Ahmet Münir** ise 1979 yılında vefat etmiştir. O'nun da mezarı Bağlum'dadır. Kızlarından **Şefia Adana'da** vefat etmiştir. **Maide** ise halen sağdır. İstanbul'da meskundur.

Tahsili ve Tarîkâta İlk Girişi

Abdulahkim Efendi ilk tahsilini Başkale kasabasının ibtidaî ve Rüşdiye mekteplerinde yapmıştır. Bu sırada babasından ilk dinî tahsilini almıştır. Daha sonra başta Irak olmak üzere Van civarında bulunan birçok alimden sarf, nahiv, lügat, mantık, münazara, ilm-i beyan, kelim, riyâziye, hendese, isbat-ı vâcib, tefsir, hadis, şafii ve hanefî fıkhi, mâliki fıkhi, fıkıh usulü, tasavuf gibi

birçok ilimlerden icâzet almıştır. Ancak en büyük üstadı ise şeyhi **Seyyid Fehim** (h. 1242-1313) hazretleridir.

Abdulahakim Efendi, Seyyid Fehim hazretlerinden bu dersleri okurken zaten ailesinde teneffüs ettiği tasavvufi hayata, henüz ondört yaşlarında iken 1295 tarihinde **Seyyid Fehim** hazretlerine intisâb ederek resmen dahil olmuştur. Yine bu dersler devam ederken görmüş olduğu bir rüyayı kendisinden dinleyelim:

“Seyyid Taha hazretlerinin vatanı ve medfeni olan Nehri isimli kasabada zâhiri ve bâtinî ilimleri tahsil ile uğraşırken, Ramazan’ı pederimin huzurunda geçirmeyi dileyerek memleketime dönmüştüm. Ramazan ayınının 15. salı gecesi, rüyamda Allah’ın Rasûlü’nü gördüm. Yüce bir taht üzerinde, risâlet makamında oturmuşlardı. Nazarlarım bu heybet ve celâl levhası karşısında dehşete batmış yere kayarken, arkamdan biri, yavaş yavaş, huşu içinde sağ tarafıma yanaştı. Göz ucuyla taaccüb içinde baktım. Kısaya yakın, orta boylu, top sakallı, aydınlık alınlı bir zât... Bu zât sağ kulağıma işitilmeyecek kadar hafif bir sesle, Fıkıh ilminin hayz meselelerinden şöyle bir sual sordu:

-Hayz zamanında bir kadın, camiye girmeye mezun (izinli) değilken, iki kapılı bir caminin bir kapısından girip öbür kapısından çıkmakta şer’an serbest midir?

Ben, Allah Rasûlü’nün heybetlerinden büzülmüştüm. Aradaki mesafe ses işitilmeyecek kadar uzak olduğu halde ‘şeriat sahibi hazırdır’ diye cevap verdim. Maksadım, Allah Rasûlü’nün huzurunda kimsenin din meselelerine el atamayacağını anlatmaktı. Fakat Hz. Peygamber, ses işitilmeyecek bir mesâfede olmasına rağmen, cevabımı duydular ve ‘durmadan cevap veriniz’ diye iki kere üst üste emir buyurdular. Ertesi gün, öğle namazı vaktinde, merhum pederimin camiye geleceği yol üzerinde durdum. Bir şey arzetmek üzere durduğumu hissettiler. Rüyamı anlattım. Yüzlerinde bir sevinç belirdi. Rüyamı şu şekilde açıkladılar:

Seni müjdelerim. Âlemlerin Fahri, sana izin verdi ve dinî meseleleri tebliğe memur buyurdular. İnşallah âlim olursun. Bütün gücünle çalış!..

Babama, ‘Kâinatın Efendisi huzurunda, bunca din meselesi varken, bana hayz bahsinden sual açılmasına sebep nedir?’ diye sordum. Şu cevabı verdi:

-Hayz, fıkıh meselelerinin en zoru olduğu için, böyle bir sual, senin ileride din ilimleri bakımından çok yükseleceğine işarettir.

Bu rüyamdan sonra, on seneyi aşkın cuma gecelerinden başka hiçbir geceyi yorgan altında geçirdiğimi hatırlamıyorum. Sabahlara kadar dersle uğraşıp, insanlık icabı olan uykuyu kitap üzerinde geçirdim. İcazet aldıktan sonra bile, bu rüyanın şevki beni yürütmekte devam etti. Bu rüyadan sonra tahsil yolunda elde ettiğim yepyeni bir idrak ve en ince meseleler üzerinde kalbime dolan anlayış o derece terakki etti ki tarifi kabil değil.”

Ders Okutması

Abdulkhakim Efendi hicrî 1300 (m. 1882) yılında zâhiri ilimlerden icâzet alarak memleketine dönmüş ve kendisine miras kalan mallarla bir medrese yaptırmış ayrıca mevcut kitaplara ilavelerle yeni bir kütüphane kurmuştur. **Abdulkhakim Arvâsî** hazretleri bu tarihten itibaren medrese ve ders okumaya gelen öğrencilerin yiyeceği, giyeceği, yatacağı ve yakacağı, kendisine ait olmak üzere yaklaşık otuz yıl boyunca ders okutmuş ve hem zâhiri ilimlerde ve hem de bâtini ilimlerde sayısız insan yetiştirmiştir. İcâzet verdiği talebelerin çoğunu çeşitli köy ve kasabalara hatta İran'ın sınır boyundaki aşiretlere göndermiş ve Şiilikteki yanlış etkilerden uzak kalmaları için gayret göstermiştir.

Abdulkhakim Efendi'nin ders okutmada takip ettiği metodu ise şöyle idi: Her talebe teker teker hücrelerinde yalnız olarak akşam ve gece saatlerce ders çalışırdı. Müderrislerinin huzurunda da yine teker teker ders okurlardı. Sabahtan öğleye kadar münâzara (tartışma) ve mübahese (konuşma) şeklinde bir ders okutulurdu. Öğleden akşama kadar ise ayrı bir ders okutulurdu.

Hilafetleri ve Tarikat Silsileleri

Abdulkhakim Efendi bu tedrisat devam ederken h. 1300 (m. 1882) yılında zâhiri ilimlerden icâzet alışından beş yıl sonra 1305 (m. 1887) yılında **Seyyid Fehim** hazretlerinden batın yolunun halifeliği ile taltif olmuştur. **Seyyid Fehim Efendi** Nakşibendî, Kâdirî, Sühreverdi, Kubreverdi ve Çeşti tarikatlarından icâzet vermişlerdi.

Abdulkhakim Efendi ayrıca h. 1315 (m. 1897) yılında ilk ve h. 1325 yılında ikinci kez hacc ziyaretini yapmışlardı. 1325 (m. 1907) yılındaki hac ziyaretleri esnasında **Abdulkhakim Efendi**,

Şeyh Ziya Masum'un yüksek iltifatlarına mazhar olmuş ve Üveysilik Tarikatından da izin ve hilafetle taltif buyurulmuştur.

Abdulahakim Arvâsî hazretlerinin tarîkat silsilesi şöyledir:

- 1- Kainatın Efendisi Hz. Muhammed (s.a)
- 2- Hz. Ebû Bekir (r.a)
- 3- Selman-ı Fârisî (r.a)
- 4- Kasım b. Muhammed
- 5- Cafer-i Sâdık
- 6- Beyazıt-ı Bestâmî
- 7- Ebu'l-Hasan Harkânî
- 8- Ebu Ali Farmedî
- 9- Yusuf Hemedânî
- 10- Abdulhâlık-ı Gucdevânî
- 11- Arif-i Rîvegerî
- 12- Mahmud Fağnevî
- 13- Hace Ali Râmiteni
- 14- Muhammed Baba Semmâsî
- 15- Emir Külâl
- 16- Şahı Nakşibend Muhammed Bahâuddin
- 17- Alauddin Attar
- 18- Yakub Çerhî
- 19- Ubeydullah Ahrar
- 20- Hâce Muhammed Zahid
- 21- Derviş Muhammed
- 22- Mevlana Hacegî
- 23- Hâce Muhammed Bâbî
- 24- İmam-ı Rabbânî
- 25- Şeyh Muhammed Masum

- 26- Şeyh Seyfeddîn
- 27- Seyyid Nur
- 28- Mazhar-ı Cân-ı Cânân
- 29- Abdullah Dehlevî
- 30- Mevlanâ Hâlid-i Bağdâdî
- 31- Seyyid Tâhâ
- 32- Seyyid Fehim
- 33- Abdülhakim Arvâsî

Halifeleri

Abdülhakim Arvâsî hazretleri bizzat kendi ifadelerine göre hilafet görevini **Şeyh Muhammed Sıddık Efendi**'ye vermiştir. I. Dünya Savaşı sırasında Ermenilerle cihadda şehid olan **Muhammed Sıddık Efendi** aynı zamanda Van müftülüğü görevini yürütmüştür. Burdan başka **Abdülhakim Efendi** birkaç kişiye daha sadece hatme yaptırma işini vermiştir. Ancak hilafet vermemiştir ve kendileri ile silsile nihayet bulmuştur.

Cihadı

Abdülhakim Arvâsî hazretlerinin ders okutma ve tasavvufî eğitimi I. Dünya Savaşı'nın 1914'te patlak vermesi ve Osmanlı İmparatorluğu'nun geniş ve verimli topraklarının müttefik kuvvetlerinin iştahını kabartması sonucu savaşa girdirilmesi ile inkıtaya uğramıştır. Zira müttefik kuvvetler işgallerini dıştan devam ettirirken, özellikle doğu bölgelerimizde yıllar boyu müslüman halkla huzur içinde yaşayan Ermeniler büyük bir ihanet örneği göstererek Rusların yardımıyla ayaklanmışlardır.

Bu durum karşısında **Bediüzzaman Said Nursî** ve birçok âlim gibi **Abdülhakim Arvâsî** hazretleri de ailenin büyüğü olarak hem kardeş ve akrabaları, hem de kendisine gönül vermiş olan talebeleriyle dağ başlarında, orman köylerinde, yol boylarında hem vatan ve hem de din-i mubîn uğruna şehadet sohbeti içinde ve o yüceler yücesi mertebeye ulaşmak için cihada girmişlerdi. Zaten bu cihad onlar için küçük cihaddı. Zira onlar nefisle yapılan büyük cihadın yorulmaz mücahidleri idi.

Abdülhakim Arvâsî hazretlerinin bu cihadları sonucu Grub Kumandanı **Ömer Naci Bey** iki defa dönemin şeyhülislâmı

Musa Kazım Efendi'ye telgraf çekerek taltiflerini istemiştir. Birinci telgraf şöyledir:

“Şeyhulislâm Musa Kazım Efendi Hazretlerine

İran'daki mücahede-i İslamiyesiyle temâyüz eden Van muteber meşâyihî Nakşibendiyesinden olup nüfuz-i mâneviyesiyle emr-i cihadda bilfiil hizmetleri sebk eden Zeynel şeyhi Seyyid Abdulkâkim ile biraderi Seyyid Hacı Baba Şeyh'in ilmiye tertibinden birer maaş ve birer rütbe-i âliye ile taltifleri taraf-ı sâmi-i meşihatpenâhilerinden taltif-i beynel aşâir fevkalâde hüsn-i tesir edeceğine kanî olduğumdan mümâileyhim hakkındaki istirhamımın kabulünü niyaz ederim.

Grub Kumandanı Vekili Ömer Nâci'

İkinci Telgraf

“Şeyhulislâm Musa Kâzım Efendi Hazretlerine

Zeynel tekkesi postnişini Seyyid Abdulkâkim ve birâderi mücahid-i muhterem Hacı Baba şeyh hazretleri hakkında sebkeden istirhamımı teyid ve tekrar ederim.

Grub Kumandanı Vekili Ömer Nâci'

Bu telgrafları alan **Musa Kazım Efendi** “Baş kitâbet” vasıtasıyla padişah **Sultan Reşad'a** taltiflerini arz eder:

“Atufetlu Efendim Hazretleri

İran'daki mücâhedesıyla temâyüz eden Van muteber meşâyihî Nakşibendiyesinden olup emr-i cihadda hizmetleri sebkeleyen Zeynel Şeyhi Seyyid Abdulkâkim Efendi'yle birâderi Seyyid Hacı Baba Şeyh'in taltifleri beynel âşâir hüsn-i tesir edeceği Süleymaniye Grub Kumandanı vekâletinden çekilen telgrafnamede işâr olunmuş ve mümâileyhimânın “İzmir” pâye-i mücerrediyile taltifleri, şân-ı mekârim nişân-ı âliye muvattâk görülerek tanzim edilen irâde-i seniyye lâyihası letfen arz ve takdim edilmiş ise de, emr u ferman-ı hümayun-ı Hazret-i Padişahî ne veçhile şeref müteallik buyurulur ise, hükm-i âlisinin infazına mübareat olunacağı derkârdır efendim.

Şeyhulislâm Musa Kazım'

Van'dan İstanbul'a

1332 (m. 1913) yılında Rusların Ermenilerle birlikte doğuda-

ki zulümleri üzerine hükümet kasabalarının boşaltılması emri vermesi üzerine **Abdulahkim Efendi** akrabalarıyla yola çıkar. Zaten bu dönemde **Abdulahkim Arvâsî** hazretlerinin medresesi yıkılmış ve bir kısmı el yazmalardan müteşekkil 3000 ciltlik kütüphaneleri yakılmıştır.

Başta **Abdulahkim Efendi** olmak üzere birçok ihtiyar, çocuk, hasta insanla yarı tok, yarı aç, binbir meşakkatle hicret başlar. Yolda hastalıktan, ilaç yokluğundan vefat edenleri yol kenarlarına gömerek Revandız'a varırlar. Burada yaklaşık üç ay kalırlar. Oradan Erbil'e; daha sonra da Musul'a giderler. Musul'da birbuçuk yıl kaldıktan sonra kıtlık ve kuraklığın başgöstermesi sonucu Adana'ya giderler. İşgal korkusu sonucu oradan Eskişehir'e ve nihayet 1919'da İstanbul'a ulaşırlar.

Şeyh ve Müderris Olarak Atanması

Abdulahkim Arvâsî hazretleri İstanbul'a geldikleri zaman Evkaf Nazırı olan **Hayri Efendi** tarafından Eyüp Sultan'daki Yazılı Medrese'ye yerleştirildi. Daha sonra da yine Eyüp Sultan'daki Gümüşsuyu'nda İdris Köşkü civarındaki Kaşgarî Dergahı'nın meşihat, imâmet ve hitabet vazifeleri uhdelere verilmiştir. Yine bu dönemde Süleymaniye Medresesi'nde tasavvuf tarihi dersi müderrisliğine atanmıştır.

Abdulahkim Arvâsî hazretlerinin bu vazifelerinden müderrisliği 1924'de Tevhid-i Tedrisat Kanunu ile, şeyhliği ise 1925 yılında tekkelerin kapatılması ile nihayet bulmuştur. Fakat bu son buluş resmi bir son buluştur.

Bu dönemden sonra vazifeleri resmi sona eren **Abdulahkim Efendi**, Beyazıt, Beyoğlu Ağa Camii gibi İstanbul'un çeşitli camilerinde sohbet yapmıştır.

1930 yılında meydana gelen Menemen Olayı'nda birçok âlim gibi **Abdulahkim Arvâsî** hazretleri de suçsuz ve hiç ilgisi olmadığı halde kurulan bir kurgu sonucu "*Divan-ı Harp*"e suçlu olduğu iddiası ile sevk edilmiş, mahkemede müdafasını şu şekilde yapmıştır:

"Ben şeyh değilim ve o yüce mertebeye lâyık olmaktan uzayım. Yok, eğer şeyhlik devrimizde gördüklerimin hali ise, ona da tenezzül etmekten münezzehim."

Abdulahkim Efendi bu sözleriyle hem tevâzuun en güzel ör-

neğini gösterirken hem de son dönemlerde peydah olan sahte şeyhlerin haline işaret etmektedir.

Divan-ı Harb'deki yargılama sonunda beraat eden **Abdulkim Efendi** yine sohbetlerine devam etmiş, 1934 yılına gelindiğinde devrimizin en büyük edebiyatçılarından biri olan **Necib Fazıl Kısakürek**'i huzurunda bulmuştur.

Abdulkim Arvasî ve Necib Fazıl

Necib Fazıl tam otuz yaşında iken kendi tabiriyle akıl dışının ağırdığı bir dönemde yolda gördüğü bir şahsın tavsiyesi üzerine Kaşgarî Dergâhı avlusunda **Seyyid Abdulkim Efendi**'yi bulur. Mürşidiyle ilk karşılaşmasını daha sonra şöyle şiirleştirecektir:

*Bana yakın gözlerle bir kerecik baktınız;
Ruhuma, büyük temel çivisini çaktınız!*

O günden sonra eski günlerdeki çektiği mânevî ızdırablardan yaşadığı şüphelerden kurtulan ve aradığını bulan **Necib Fazıl** eski günlerine şu beyitleriyle yanar:

*Tam otuz yıl saatim işlemiş, ben durmuşum;
Gökyüzünden habersiz, uçurtma uçurmuşum...*

Necib Fazıl "*Efendim, Mürşidim, Kurtarıcım*" dediği **Seyyid Abdulkim Efendi**'ye hayatlarının sonuna kadar hürmet göstermiş ve O'nu 20. yüzyılın kutbu olarak tanımlamıştır. Hatta **Necib Fazıl** hayatını o derece **Abdulkim Arvasî** hazretleriyle özdeşleştirmiştir ki hayatını anlattığı "*O ve Ben*" isimli eserinde hayat tasnifini de şeyhiyle olan irtibatına göre yapmıştır.

Son Dönemleri ve Vefatı

Abdulkim Arvasî hazretleri son demlerini yaşadığı anlarda dahi, dönemin siyasî kadroları tarafından rahat bırakılmamış, birçok âlim gibi o da sürekli tedirgin bir yaşantıya mahkum edilmiştir. Sonunda çok sevdiği ve "*iyiliklerin de, kötülüklerin de en ileri şekli İstanbul'dadır. İyi veya kötü, kim ne olmak dilerse İstanbul'a gelsin*" buyurdıkları bu güzel şehirden bir baskın so-

nucu ve hiç bir suç unsuru bulunamamasına karşın İzmir'e sürülmüştür.

İlerlemiş yaşına ve bedenen zayıflayıp yorgun düşmesine rağmen İzmir'de bir otel odasında sürekli gözaltında tutulan **Abdülhakim Efendi** bir süre sonra da Ankara'ya gönderilmiştir. Ankara'da ondokuz gün hasta olarak yattıktan sonra 27 Kasım 1943 yılında mübarek dudakları Tevhid kelimesinden başka herşeye kapalı olduğu halde bekâ âlemine göçmüştür.

Abdülhakim Efendi İstanbul'da Bağlarbaşı'nda kendilerine bir mezar hazırlatmasına rağmen nakillerine izin verilmez. O sırada o güne kadar hiç bilmedikleri bir şahıs gelir ve "*Bağlum köyüne götürünüz, orada Nakşî şeyhlerinden bir zât da medfun'dur*" der. Buna binâen gizlice bir battaniyeye sarılarak taksi ile Bağlum köyüne götürülür.

Abdülhakim Arvâsî hazretlerinin mezarları bugün Bağlum köyü ilkokuluna bitişik köşededir. Mezarları başında sonradan isimleri yazılmış bir mezartaşı vardır. Mezar yeşil boyalı bir parmaklık içerisindedir.

Eserleri

Abdülhakim Arvâsî hazretleri fazla eser yazmaktan uzak durmuştur. Ancak kendilerine soru soran muhiblerine cevâben yazmış oldukları bazı risâleleri mevcuttur. Bunlardan başka iki tane de matbu eseri vardır. Bunlar:

1. *Râbita-i Şerife*: Bu eser 1341 yılında Osmanlıca olarak basılmıştır. **Necib Fazıl Kısakürek** 1974 yılında bu eseri "*Râbita-i Şerife*" ismiyle günümüz Türkçe'sine çevirerek yayınlamıştır.

2. *er-Riyâzu't-Tasavvufiyye*: Bu eserde tasavvuf tarihi ve tasavvufi terimler açıklanmıştır. **Abdülhakim Efendi** bu eseri Süleymaniye Medresesi'ne müderris olarak atandıkları zaman yazmışlardır. Bu eserde yine **Necib Fazıl Kısakürek** tarafından sadeleştirilerek "*Tasavvuf Bahçeleri*" ismiyle yayınlanmıştır.

3. *Mevlidin ve Tesbih kullanmanın meşruiyyeti (küçük risâledir)*.

4. *Zikrin âdabı (küçük risâledir)*.

5. *Ashâb-ı Kirâm (küçük risâledir)*.

6. *Ecdad-ı Nebî (küçük risâledir).*

7. *Sefer-i Âhiret (küçük risâledir).*

Bu küçük birçok sahifelik risâlelerden başka daha birçok kimseye gönderdiği mektuplar ne yazık ki toplanamamıştır.

Son yüzyılımızın en büyük âlimlerinden biri olan **Abdulhakim Arvâsi** hazretleri “yazmış olmak için yazmak” tan imtina etmiş ve isteyenlere hemen her konuda kitapların yazılı olduğunu söylemiştir. En çok tavsiye ettikleri kitaplardan biri ise “*Mektubat-ı İmam-ı Rabbanî*” dir. Bu eser için “*Kur’ân ve hadis kitaplarından sonra en kıymetli eser*” demişlerdir.

Hikmetli Sözlere

Tasavvuf için:

“*Bu iş kitapla olmaz. Akılla da varılmaz... Hiç yemeğin lezzeti çatal bıçakla aranıp bulunabilir mi?*”

Sahte Şeyh:

“*Kur’ân şifadır, fakat şifa, suyun geldiği boruya tâbi... Pis borudan şifa gelmez.*”

İman:

“*Cemiyetteki ruh hastalıkları iman eksikliğinden doğuyor...*”

Kerâmet İçin:

“*Gerçek kerâmet, kerâmetin gizlenmesidir. Bunun dışında tecelli edenler, velinin irâde ve ihtiyarıyla değildir. İlâhî hikmet öyle gerektiriyor demektir. O vakit de velî bir genç kız kadar hicab duyar.*”

İlim:

“*Her ilmin butlanı (yanlışı), o ilmin müntehâsında (en ileri noktasında) belli olur.*”

Allah:

“*Allah zuhurunun şiddetinden gairdir.*”

“*Haddini aşan her şey, zıddına döner.*”

“*Velî, mevzuunu bulamaz ki, ben desin...*”

Necib Fazıl “aşkta da mı itidal” diye sorunca;

"Ne zannettin ya, o da haddi içinde kalmalı. Yoksa yanar ül oluruz."

"Allah sırrını eminine verir, bilen söylemez, söyleyen bilmez."

"Allah'a mâlik olan neden mahrumdur. Allah'tan mahrum lan da neye mâlik?"

Ruh:

"Hani bazı otlar vardır ya; ezilir, kurutulur, kaynatılır ve er haliyle hassasını muhafaza eder. Meselâ ot müşhil tesirine râlikse, yaşken de o, kurutulunca da, suyu içilince de, dumanı oklanınca da... İşte ottaki madde üstü hassa gibi bir şey, ruh..."

Edeb:

"Edeb, hadlere riâyet etmektir. En büyük edeb de ilâhi hududu muhâfaza etmektir."

Ümmeti Muhammed:

"Siz bana Muhammed Ümmeti'ni gösterin; ben de size onun emen kurtulduğunu haber vereyim... Nerede o ümmet?.."

AYNAKLAR: M. Kemal Öke, *II. Abdülhamid Dönemi*, İst. 1983, s. 119-120; İsmail Kara, *İlâmcuların Siyasî Görüşleri*, s. 73-81; Doğan Avcıoğlu, *Millî Kurtuluş Tarihi*, s. 137-138, nver Behnân Şapolyo, *Atatürk ve Millî Mücadele Tarihi*, s. 335, Cemal Kutay, *Kurtuluşun ve Cumhuriyet'in Manevî Mimarları*, s. 26-28, 76, 253; Halide Edip Adıvar, *Türk'ün teşle İmtihanı*, İst. 1967, s. 55-56, 62, 63, 65; *Ceride-i İlmîyye Mecmuası* 48. sayı, s. 1484; ecip Fazıl Kısakürek, *O ve Ben*, İst. 1994; Hüseyin Vassâf Efendi'nin *Sefîne-i Evliyâ'yı* azırlarken Abdülhakim Arvâsî'ye yönelttiği soruların cevabı mahiyetinde olan basılmamış smanlıca Müsfehdeler.

İBRAHİM BAZ

AHMED REMZİ DEDE (R.H) (ö. 1364/1944)

Kayseri Mevlevîhanesi şeyhi Süleyman Atâullah Efendi'nin oğlu olan Ahmed Remzi Kayseri'de doğdu. Sıbyan mektebini ve rüşdiyeyi bitirdi. Başta babası olmak üzere, eniştesi üncizâde Nuh Necati Efendi'den ve devrin önde gelen âlim,

edib ve şairlerinden Arapça, Farsça ve edebiyat dersleri aldı. 1310/1892 yılında İstanbul'a giderek Yenikapı Mevlevîhanesi şeyhi **Celâleddin Efendi**'ye intisâb etti. Bir yıl sonra Kayseri'ye döndü. Bursa İdâdîsi ahlâk ve ulûm-ı dîniyye hocalığına tayin edildi. Öte yandan çeşitli medreselerde Farsça, *Pend-i Attar*, *Gülistân*, *Bostân*, *Arûz-ı Câmî* ve *Mesnevî* okuttu.

II. Meşrutiyet'in ilânından sonra Konya'ya gitti. Daha sonra Kütahya Ergüniye Mevlevîhanesi'nde şeyh vekili olarak bulundu. 1327/1909 yılında Kastamonu Mevlevîhanesi şeyhi oldu. 1332/1913 yılında da Halep Mevlevîhanesi postnişinliğine tayin edildi. I. Dünya Savaşı'nda Filistin cephesine hareket eden Mevlevî taburunun başında önce Şam'a, daha sonra Medine'ye gitti. Şam'da bulunduğu müddet içinde Emeviyye Camii'nde *Mesnevî* okuttu. 1338/1919 yılında Halep'in işgal edilmesi üzerine İstanbul'a döndü ve Üsküdar Mevlevîhanesi'ne şeyh tayin edildi. Bu arada Üsküdar'daki Sultan Mustafa Camii ile Beyazıt Camii'nde *Mesnevî* okutan **Remzi Dede**, aynı zamanda Meclis-i Meşâyih âzâlığı, Medresetü'l-İrşâd'da tasavvuf müderrisliği, Üsküdar müfettişliği idaresindeki tekkelere ait işlerle ilgili mecliste de âzâlık yaptı. 2 Eylül 1925'te tekkelerin kapatılması üzerine Üsküdar Selim Ağa Kütüphanesi baş memurluğuna tayin edildi. 1 Şubat 1937'de istifa ederek Ankara'ya gitti. Ankara'da da bir süre Eski Eserler Kütüphanesi'nde müşavir olarak çalıştı. 6 Kasım 1944 (h. 1364)'de Kayseri'de vefat etti. Cenazesi **Seyyid Burhâneddin Tirmîzi**'nin türbesine defnedildi.

Şiirle de meşgul olan **Ahmed Remzi Dede**'nin aruz ve hece vezni ile yazılmış, dinî ve tasavvufî muhtevalı şiirleri *Hazine-i Fünûn*, *Mahfel*, *Tarih ve Edebiyat* gibi zamanın bazı edebî mecmualarında yayımlanmıştır. Arapça ve Farsça şiirler de kaleme almış, başta Mevlevîlik olmak üzere tasavvufîla ilgili pek çok risâle telif ve tercüme etmiştir.

Eserleri

1. *Manzum Kavâid-i Fârisî* (İstanbul 1316). 2. *Tuhfetü's-Sâimîn*: **Sultan Veled**'in oruç hakkında otuz beyitlik kasidesinin şerhidir (İstanbul 1316). 3. *Âyîne-i Seyyid-i Sirdân*: **Seyyid Burhâneddin Muhakkık-ı Tirmîzi**'nin manzum menkıbelerinden oluşmaktadır (Sivas 1316). 4. *Mir'ât-ı Zeynelâbidîn*: Kayseri'de medfun mutasavvıflardan **Zeynelâbidîn**'in (ö. 817/1414) müseddes biçiminde yazılmış on bendden meydana gelen manzum